

Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання

*Рада з питань співпраці в галузі культури
Комітет з освіти
Відділ сучасних мов, Страсбург*

Видавництво Ленвім

Київ – 2003

ББК 74.261
З 14
УДК 37.011

Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання
З 14 /Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю.Ніколаєва. – К.: Ленвіт,
2003. – 273 с.

Переклад О.М.Шерстюк, старший викладач Київського національного лінгвістичного університету;
Науковий редактор С.Ю.Ніколаєва, професор Київського національного лінгвістичного університету;
Редактор К.І.Онищенко, доцент Київського національного лінгвістичного університету.

Видання здійснено за підтримки:

Австрійського культурного форуму
Британської Ради в Україні
Німецького культурного центру «Гете-Інститут Інтер Націонес» у Києві
Посольства Франції в Україні

© 2002 European Centre for Educational Cooperation on Ukrainian translation
© 2001 Council of Europe on publication in English and French
© DIALANG on Appendix C
© ALTE on Appendix D

This translation of Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching and Assessment is published by arrangement with the Council of Europe and is the sole responsibility of the translator

Переклад Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання здійснено за згоди Ради Європи. Відповідальність за переклад несе перекладач

ISBN 966-7043-67-3

Зміст

Передмова	ix
Звернення до Користувача	vii
Синопис	xi
1. Рекомендації Ради Європи в їх політичному та освітньому контекстах	1
1.1. Що таке Рекомендації Ради Європи (РРЕ)?	1
1.2. Цілі та завдання мовної політики Ради Європи	2
1.3. Що таке “плюрилінгвізм”?	4
1.4. Для чого потрібні РРЕ?	5
1.5. Для чого можуть бути використані РРЕ?	6
1.6. Яким критеріям відповідають РРЕ?	7
2. Підхід, прийнятий у РРЕ	9
2.1. Діяльнісно-орієнтований підхід	9
2.2. Рекомендовані рівні володіння мовою	16
2.3. Вивчення та викладання мови	18
2.4. Оцінювання мовних досягнень	19
3. Рекомендовані рівні володіння мовою	21
3.1. Дескриптивні критерії рівнів володіння	21
3.2. Рекомендовані рівні володіння мовою РРЕ	22
3.3. Презентація загальнорекомендованих РВМ	23
3.4. Ілюстративні дескриптори	25
3.5. Гнучкість у розгалуженому підході	31
3.6. Узгодженість компонентів змісту загальнорекомендованих РВМ	33
3.7. Як читати шкали ілюстративних дескрипторів	36
3.8. Як користуватись шкалами дескрипторів РВМ	37
3.9. РВМ і ступені досягнень	40
4. Користування мовою та користувач/той, хто вивчає мову	43
4.1. Контекст користування мовою	44
4.2. Темі спілкування	51
4.3. Комунікативні завдання і цілі	53

Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання

4.4. Комунікативні мовленнєві види діяльності і стратегії	57
4.5. Процеси мовленнєвого спілкування	90
4.6. Тексти	93
5. Компетенції користувача/того, хто вивчає мову	101
5.1. Загальні компетенції	101
5.2. Комунікативні мовленнєві компетенції	108
6. Процеси вивчення і викладання мови	131
6.1. Чого саме учні повинні вчитись або чим володіти?	131
6.2. Процеси вивчення мови	138
6.3. Що може зробити кожен користувач Рекомендацій для полегшення вивчення мови?	140
6.4. Деякі методологічні напрями вивчення та викладання сучасних мов	141
6.5. Типові і випадкові помилки	154
7. Завдання та їх роль у навчанні мови	157
7.1. Характеристика завдань	157
7.2. Виконання завдання	158
7.3. Складність завдання	159
8. Лінгвістична диверсифікація і програма	168
8.1. Дефініція та основний підхід	168
8.2. Напрями у складанні програм	169
8.3. До процедури складання програм	170
8.4. Оцінювання і шкільне, позашкільне та післяшкільне навчання	174
9. Контроль	177
9.1. Вступ	177
9.2. Рекомендації як довідник для реалізації контролю	178
9.3. Типи контролю	183
9.4. Прийнятний контроль і метасистема	192
Загальна бібліографія	197
<i>Додаток А: Розробка дескрипторів рівнів володіння мовою</i>	<i>205</i>
<i>Додаток Б: Ілюстративні шкали дескрипторів</i>	<i>217</i>
<i>Додаток В: шкали DIALANG</i>	<i>226</i>
<i>Додаток Г: Твердження “Може робити” за ALTE</i>	<i>244</i>
Показчик	258

Передмова

Це доопрацьоване видання Загальноєвропейських Рекомендацій (ЗЄР) з мовної освіти: вивчення, викладання та оцінювання – представляє останню стадію процесу, який активно відбувається з 1971 року і має сприяти співпраці численних представників учительської професії у Європі та за її межами.

Отже Рада Європи із вдячністю повідомляє про внесок, зроблений:

- Проектною Групою “Language Learning for European Citizenship”, у якій представлені всі країни-члени Ради з Культурного Співробітництва і Канада як учасник-спостерігач; ця група здійснювала загальне керівництво розробкою ЗЄР.
- Робочою Командою, що була створена Проектною Групою. До неї входили двадцять представників із країн-членів, які представляли різні професійні інтереси в даній галузі, так само як і представники Європейської Комісії та її програми “LINGUA”; вони дали неоціненні поради і здійснили спостереження за розробкою проекту.
- Авторським Колективом, створеним Робочою Командою, до якого увійшли Д-р Дж.Л.М.Трім, керівник проекту, Професор Д.Кост з Вищої Педагогічної Школи у Фонтеней (Saint Cloud, CREDIF, France), Д-р Б.Норт із Фонду Європейських центрів (Швейцарія) та М-р Дж.Шейзл, голова секретаріату. Рада Європи висловлює свою вдячність згаданим закладам, установам та організаціям за все зроблене ними для експертів в аспекті виконання ними цієї важливої роботи.
- Швейцарським Національним Науковим Фондом за підтримку, яку від його співробітників одержали д-р Б.Норт та професор Г.Шнейдер (Фрібурзький Університет) у процесі розробки та шкалування дескрипторів рівнів володіння мовою для Рівнів Загальних Рекомендацій.
- Фондом Євроцентрів – за надання результатів свого досвіду з визначення та шкалування рівнів володіння мовою.
- Національним Центром Іноземних Мов США – за сприяння, яке одержали д-р Дж.Л.М.Трім та д-р Б.Норт з боку Меллонського Товариства.
- Численними колегами та установами з усієї Європи, які відповідали загалом дуже ретельно і з конкретними деталями на запитання Проектної Групи щодо реалізації зворотного зв'язку на ранніх стадіях проекту.

Дані, отримані в ході зворотного зв'язку, були враховані при укладанні Рекомендацій та Посібників для Користувача перед їх прийняттям у Загальноєвропейському масштабі. Це укладання було здійснене д-ром Дж.Л.М.Трімом та д-ром Б.Нортом.

Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання

Звернення до Користувача

Мета цього звернення – допомогти у більш ефективному використанні Загальноєвропейських Рекомендацій у сфері вивчення, викладання та оцінювання мов незалежно від того, чи ви є особою, яка вивчає мову, чи представником однієї із професій, пов'язаних з викладанням та оцінюванням мов. Звернення не стосується специфічних способів, якими викладачі, екзаменатори, автори підручників, методисти, що працюють з учителями, адміністратори освіти та інші можуть використовувати Рекомендації. Ці способи є предметом спеціального довідника, адресованого особливій категорії користувачів даної галузі, яке міститься у повному тексті Довідника Користувача (User Guide). Його можна отримати з Ради Європи чи ознайомитись на її вебсайті. Цей вступ є першим ознайомленням з Рекомендаціями усіх користувачів.

Ви можете, звичайно, використовувати Рекомендації у будь-який спосіб, як і будь-яку іншу публікацію. Насправді ми сподіваємось, що деякі читачі виявлять бажання застосовувати їх залежно від своїх потреб, яких ми не передбачили. Адже Рекомендації переслідували дві головні цілі:

1. Заохотити різні категорії практиків у галузі мов, включаючи самих учнів, до роздумів над такими запитаннями:
 - Що ми робимо, коли розмовляємо (або пишемо) один з одним/до одного?
 - Що дозволяє нам діяти саме так?
 - Як багато нам необхідно вивчити, коли ми намагаємось користуватися новою мовою?
 - Як ми визначаємо свої цілі і відмічаємо прогрес на шляху від повного невігластва до ефективного володіння?
 - Як відбувається вивчення мови?
 - Що ми можемо зробити, щоб допомогти собі та іншим краще вивчити мову?
2. Полегшити для практиків процес спілкування між собою та зі своєю клієнтурою про те, у чому вони хотіли б допомогти учням досягти успіхів, і про те, як їм це вдається.

Відразу ж слід прояснити одну річ. Ми НЕ маємо наміру вказувати практикам, що робити, або як це робити. Ми ставимо запитання, а не відповідаємо на них. Визначення цілей, яким мають наслідувати користувачі, або методів, які вони могли б використовувати, не є функцією Загальноєвропейських Рекомендацій.

Це не означає, що Рада Європи є байдужою до цих питань. Насправді велика частка роздумів та праці упродовж років була вкладена колегами з країн-учасників спільних Проектів у сфері Сучасних Мов при Раді Європи у розробку принципів і практику вивчення, викладання та оцінювання мов. Ви знайдете виклад основних принципів та їх практичних результатів у розділі 1. Ви побачите, що Рада прагне покращити якість спілкування між європейцями з різною мовою та культурним підґрунтям. Адже поліпшення спілкування полегшує мобільність та більш прямі контакти, що, у свою чергу, веде до кращого розуміння і до тіснішої співпраці. Рада також підтримує методи вивчення і

Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання

викладання, які допомагають молодшим учням, так само як і старшим, формувати й розвивати навички, знання та вміння, необхідні їм для того, щоб стати більш незалежними у своїх думках та діях і більш відповідальними і готовими до співпраці з іншими людьми. У цьому аспекті дана праця сприяє розвитку демократичного громадянства.

Накресливши ці фундаментальні цілі, Рада заохочує усіх тих, чия діяльність пов'язана з організацією вивчення мови, базувати свою роботу на потребах, мотиваціях, характеристиках і ресурсах учнів. Це означає необхідність дати відповіді на такі запитання:

- Що учні робитимуть з мовою?
- Що їм необхідно для того, щоб бути здатними використовувати мову для досягнення поставлених ними цілей?
- Що стимулює їх бажання вчитися?
- Які вони люди (вік, стать, соціальне та освітнє підґрунтя і т.д.)?
- Якими знаннями, вміннями та досвідом володіють їхні викладачі?
- Який доступ вони мають до підручників, довідників (словників, граматики і т.д.), аудіовізуальних засобів, бази даних комп'ютерів і програм тощо?
- Як багато часу вони можуть (або хочуть, або здатні) витратити на це?

На базі такого аналізу ситуації вивчення/викладання набуває першорядного значення чітке й експліцитне визначення цілей, які були б одночасно вартісними з точки зору потреб учня і реальними з точки зору їх характеристик і ресурсів. Багато установ та агентів займаються організацією вивчення мови: це не лише вчителі та учні в аудиторії, але також керівники освіти, екзаменатори, автори підручників, видавці і т.д. Якщо вони узгодили свої цілі, вони можуть працювати спільно, навіть якщо в дійсності вони відокремлені, для того щоб допомогти учням досягти цих цілей. Вони повинні також зробити свої власні цілі й методи чіткими й експліцитними на користь тих, хто користується плодами їхньої праці.

Як пояснюється у розділі 1, саме з цією метою було створено довідник Загальноєвропейських Рекомендацій. Виконання його функцій повинно відповідати певним критеріям. Рекомендації мають бути зрозумілими, прозорими й послідовними.

Ці критерії також представлені і роз'яснюються у розділі 1. Кілька слів необхідно сказати стосовно “зрозумілості”. Це означає, що ви можете знайти в Рекомендаціях усе, що вам потрібно для опису ваших цілей, методів та отриманих результатів. Схема параметрів, категорій і прикладів, викладених у розділі 2 (більш компактно у виділеному тексті на початку) і представлених детально у розділах 4 і 5, призначається для того, щоб дати чітку картину компетенцій (знань, умінь, навичок), які формуються в учнів у ході їх досвіду користування мовою і які дозволяють їм справлятися з потребами спілкування через мовні та культурні кордони. Це, наприклад, стосується реалізації комунікативних завдань та видів діяльності в різноманітних контекстах суспільного життя з їх умовами та протиріччями. Загальнорекомендовані рівні, введені у розділі 3, пропонують метод схематичного зображення просування учнів на шляху оволодіння ними мовою через сітку параметрів дескриптивної схеми.

Погодившись із тим, що мета викладання мови – зробити учнів компетентними і досвідченими в тому, що стосується мови, схема може дозволити вам визначити й описати ваші цілі чітко і зрозуміло. Ви також можете виявити, що ця схема містить більше, ніж потрібно саме вам.

Починаючи з розділу 4 і далі, ви знайдете в кінці кожного підрозділу поставлені запитання, які запрошують вас до розгляду того, чи відповідає підрозділ вашим завданням та інтересам, і якщо так, то як саме. Ви можете вирішити, що не відповідає, можливо тому, що він ніяк не пов'язаний з такими учнями, яких ви уявляєте. Або ж, якщо це й було б для них корисним, пріоритет не буде забезпечений через обмежений час або інші чинники. У цьому разі ви можете проігнорувати підрозділ. Проте, якщо цей підрозділ вам потрібен (і, можливо, розгляд його у цьому контексті може привернути вашу увагу), то в розділах 4 і 5 Рекомендацій будуть запропоновані назви основних параметрів і категорій з деякими прикладами для вашого використання.

Але ні категорії, ні приклади не претендують на вичерпність. Якщо ви хочете описати спеціальну галузь, вам потрібно буде здійснити наступну суб-категоризацію, яка йде далі, порівняно з теперішньою класифікацією. Приклади є лише припущеннями. Ви можете захотіти прийняти деякі з них, відкинути інші, додати якісь свої власні. Ви повинні почуватись вільними, роблячи так, адже саме вам вирішувати, якими є ваші цілі та ваша продукція. Пам'ятайте: те, що ви вважаєте непотрібним, проте воно займає певне місце в Рекомендаціях, хтось інший, з іншою освітою, працюючи в іншій ситуації та несучи відповідальність за інший контингент учнів, може вважати це суттєвим. У розділі щодо “умов та обмежень”, наприклад, шкільний учитель може знайти зовсім не обов'язковим урахування рівнів шуму, але викладач, який працює з пілотами авіаліній і не навчить їх розпізнавати на 100% цифри в умовах комунікації земля-повітря на фоні сильного шуму, може приректи їх самих та їх пасажирів на смерть! З іншого боку, додаткові категорії та експоненти, які ви вважаєте необхідними для доповнення, можуть стати корисними для інших користувачів. З цієї причини таксономічна схема, представлена у розділах 4 і 5 Рекомендацій, не вважається закритою системою. Вона відкрита для подальшого розвитку за умов накопичення досвіду.

Цей принцип також є прийнятним для опису рівнів володіння мовою. У розділі 3 чітко роз'яснюється, що кількість рівнів, яку певний користувач бажає встановити, визначається метою такого встановлення і цілями використання отриманої інформації. Рівні як об'єктивну реальність не потрібно дрібнити далі без необхідності!

Принцип розгалуження “гіпертексту”, описаний у розділі 3.4, дозволяє практикам встановлювати ширші або вузчі смуги рівнів відповідно до своїх потреб здійснити дрібніші або крупніші розрізнення в популяції учнів. Звичайно, можливо і навіть корисно здійснювати розрізнення цілей залежно від рівнів та досягнень цих цілей залежно від ступенів.

Шестирівневі рамки, які тут весь час використовуються, базуються на звичайній практиці певної кількості публічних екзаменаційних установ. Запропоновані дескриптори базуються на тих, які були знайдені прозорими, корисними й релевантними групами вчителів-носіїв мови з різних освітніх секторів дуже різної спеціалізації з точки зору лінгвістичної підготовки та педагогічного досвіду. Проте вони сформульовані як рекомендації і ні в якому разі не є обов'язковими як база для роздумів, дискусій та наступної діяльності. Мета прикладів – відкрити нові можливості, а не нав'язати рішення. Разом з тим ясно, що набір загальнорекомендованих рівнів як інструмента градування особливо вітається практиками усіх спеціальностей, які, як і в багатьох інших галузях, вважають плідним працювати зі стабільними, узгодженими стандартами навчання та вимірювання його результатів.

Як користувач ви запрошуєтесь до критичного використання системи шкал і відповідних дескрипторів. Комітет Сучасних Мов Ради Європи буде радий отримати звіт про ваш досвід їх застосування. Будь-ласка, запам'ятайте також, що шкали запроваджені не лише для глобального володіння, але й для багатьох інших параметрів володіння мовою, розглянутих докладно у розділах 4 і 5. Це дає можливість реалізувати диференційоване профілювання для окремих учнів або груп учнів.

Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання

У розділі 6 увага переноситься на питання про методи. Як відбувається оволодіння новою мовою або її вивчення? Що ми можемо зробити для полегшення процесу цього вивчення або оволодіння? Слід нагадати, що мета Рекомендацій – не давати розпорядження і навіть не рекомендувати певний метод, а представити напрями, запрошуючи вас до роздумів над вашою поточною практикою, до прийняття відповідних рішень та опису того, що, власне, ви робите. Звичайно, під час дослідження своїх цілей та завдань ми заохочуємо вас до врахування Рекомендацій Комітету Міністрів, проте метою Рекомендацій є допомогти вам під час прийняття свого власного рішення. Розділ 7 присвячений ретельному дослідженню ролі завдань у вивченні та викладанні мови як однієї з основних галузей наукового дослідження в останні роки.

У розділі 8 обговорюються принципи укладання програм з урахуванням диференціації цілей вивчення мови, особливо у контексті формування індивідуальної плюрилінгвальної та плюрикультурної компетенції з метою відповіді на комунікативні потреби, що ставляться життям у мультилінгвальній та мультикультурній Європі. Розділ має бути уважно вивчений тими, хто розробляє програми, які охоплюють кілька мов. Слід розглянути напрями, що відкриваються перед ними під час пошуків найкращого способу розподілу ресурсів для різних категорій учнів.

У розділі 9, нарешті, ми переходимо до питань контролю, пояснюючи релевантність рекомендацій для оцінювання рівнів володіння мовою і досягнень та викладаючи критерії оцінювання і різні підходи до процесу контролю.

В додатках розглядаються деякі подальші аспекти шкалування, які можуть зацікавити користувачів і виявитися корисними для них. В Додатку А йдеться про деякі загальні і теоретичні питання, що цікавлять користувачів, які б хотіли розробити шкали, призначені спеціально для окремого контингенту учнів. У Додатку Б дається інформація про Швейцарський проект, в якому було розроблено дескриптори шкалування, використані в цих Рекомендаціях. Додатки В і Г містять шкали, розроблені іншими установами, а саме Система Мовного Оцінювання DIALANG та шкали “Can do” (“Можу робити”) Асоціації Мовних Експертів ALTE.

Синопис

- Розділ 1 визначає *цілі, завдання та функції* цих Рекомендацій в аспекті загальної мовної політики Ради Європи і, зокрема, сприяння розвитку *плюрилінгвізму* з огляду на Європейську лінгвістичну та культурну різноманітність. Тут також встановлюються *критерії*, яким могли б задовольнити Рекомендації.
- Розділ 2 пояснює прийнятий підхід. Дескриптивна схема базується на аналізі використання мови з точки зору *стратегій*, що застосовуються учнями для активізації *загальної і комунікативної компетенцій* з метою здійснення *видів діяльності та процесів*, включених у *продукцію і реценцію текстів*, та для побудови мовлення на певні *теми*, що дозволяє їм виконувати *завдання*, які постають перед ними в даних *умовах і рамках* ситуацій, що виникають в різних *сферах* соціального життя. Слова, виділені курсивом, означають параметри опису використання мови і здатності користувача/учня до цього використання.
- У розділі 3 *вводяться загальнорекомендовані рівні*. Прогрес у вивченні мови згідно з параметрами дескриптивної схеми може бути градуїований з точки зору *гнучкої серії рівнів досягнень*, описаних за допомогою відповідних дескрипторів. Цей апарат здається досить багатим для опису повного діапазону потреб учня, а отже і цілей, які переслідуються різними провайдерами або є необхідними для кандидатів на мовну кваліфікацію.
- У розділі 4 детально встановлюються (проте не вичерпно й не остаточно) категорії (шкаловані там, де це можливо), необхідні для опису *використання мови та користувача мови/учня* відповідно до визначених параметрів, охоплюючи послідовно: *сфери та ситуації*, що забезпечують контекст використання мови; *теми, завдання і цілі спілкування*; *види комунікативної діяльності, стратегії та процеси*; *тексти, особливо ті, що пов'язані з видами діяльності та засобами зв'язку*.
- Розділ 5 детально характеризує *загальні і комунікативні компетенції* користувача, шкаловані там, де це можливо.
- У розділі 6 розглядаються *процеси вивчення та викладання мови*, пов'язані з відношеннями між оволодінням і вивченням та з природою і розвитком плюрилінгвальної компетенції, а також з *методологічними напрямками* загального або більш спеціального характеру, відповідно до категорій, представлених у розділах 3 і 4.
- У розділі 7 більш детально описується роль *завдань* у вивченні та викладанні мови.
- Розділ 8 присвячений проблемі застосування *лінгвістичної диверсифікації* для *розробки програм*. У ньому розглядаються такі поняття як плюрилінгвізм та плюрикультуралізм, диференційовані навчальні цілі, принципи розробки програми, варіанти програм, безперервне вивчення мови упродовж усього життя, модульність і часткові/окремі компетенції.

Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання

У розділі 9 обговорюються різні цілі *контролю* та відповідні типи оцінювання з позицій узгодження протилежних критеріїв зрозумілості, точності та оперативності.

Загальна Бібліографія містить добірку книг і статей, з якими можуть, за бажанням, консультуватись користувачі Рекомендацій з метою глибшого вивчення деяких окремих питань, що постають перед ними. Бібліографія містить як документи, що відповідають вимогам Ради Європи, так і праці, опубліковані в інших джерелах.

У Додатку А обговорюється розробка дескрипторів рівнів володіння мовою. Методи і критерії шкалування, а також вимоги до формулювання дескрипторів для параметрів та категорій, поданих в інших джерелах, також пояснюються тут.

У Додатку Б дається огляд Швейцарського проекту, в якому були створені та шкаловані ілюстративні дескриптори. Ілюстративні шкали у тексті послідовно представлені з посиланнями на сторінку.

Додаток В містить дескриптори самооцінювання для серії рівнів, прийнятих у Проекті DIALANG Європейської Комісії для використання в мережі Internet.

Додаток Г містить дескриптори “Can do” (“Можу робити”) для серії рівнів, розроблених Асоціацією Мовних Експертів Європи (ALTE).